

Kvarteret Spinnaren, Köping

Utredning inför planerad nybyggnation

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Spinnaren 6 och del av Spinnaren 4
Köpings socken
Köpings kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Kvarteret Spinnaren, Köping

Utredning inför planerad nybyggnation

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Spinnaren 6 och del av Spinnaren 4
Köpings socken
Köpings kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2020

Samtliga foton av Maud Emanuelsson.

Omslag: Arbetsbild. Foto från öster.

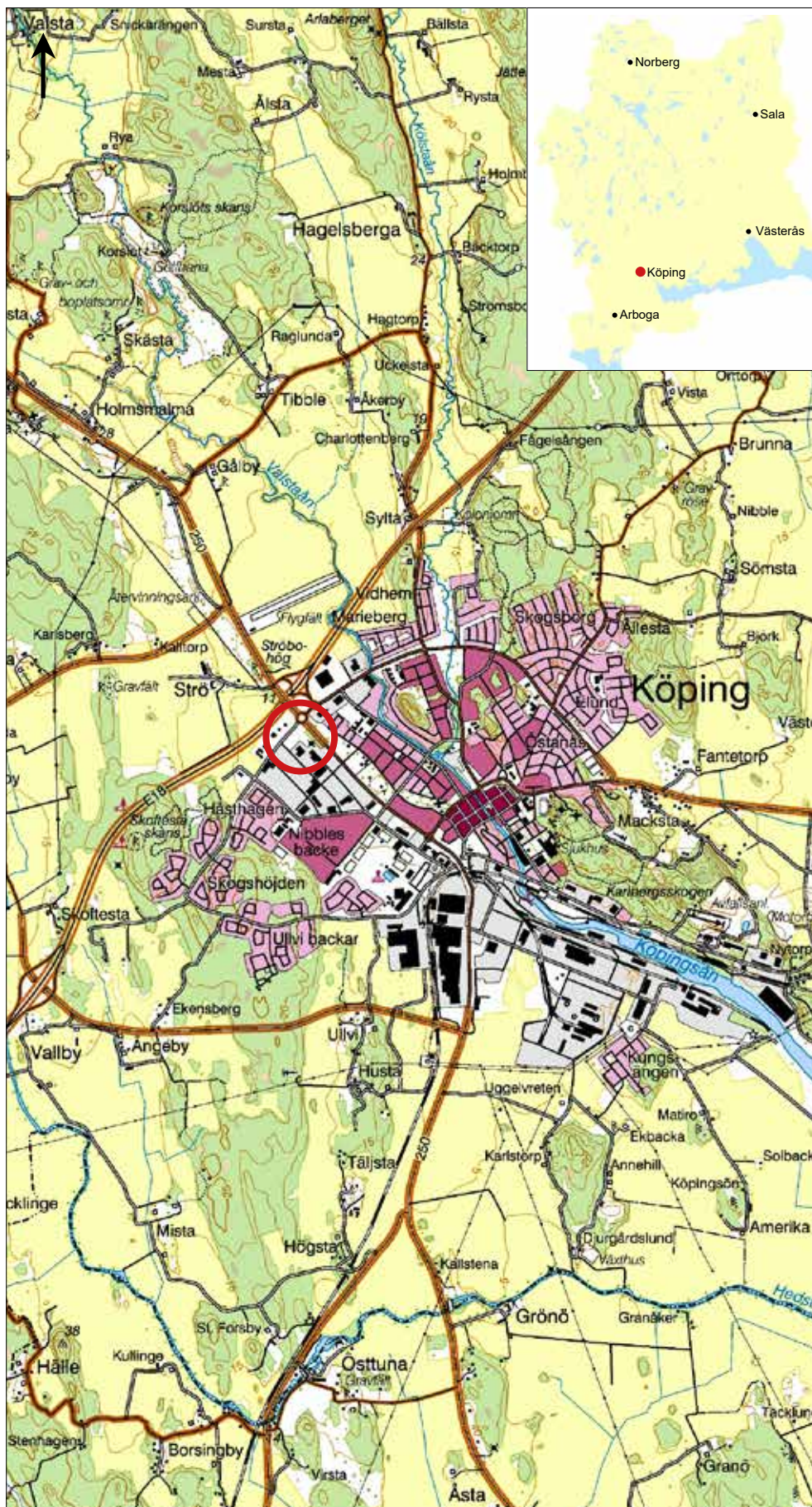
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 884056 och 884057.

ISBN 978-91-7453-855-7

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Ärendet	7
Natur- och kulturmiljö	7
Metod och genomförande	9
Resultat	10
Ettapp 1	10
Ettapp 2	12
Utvärdering	12
Referenser	14
Kart- och arkivmaterial	14
Tryckta källor	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15

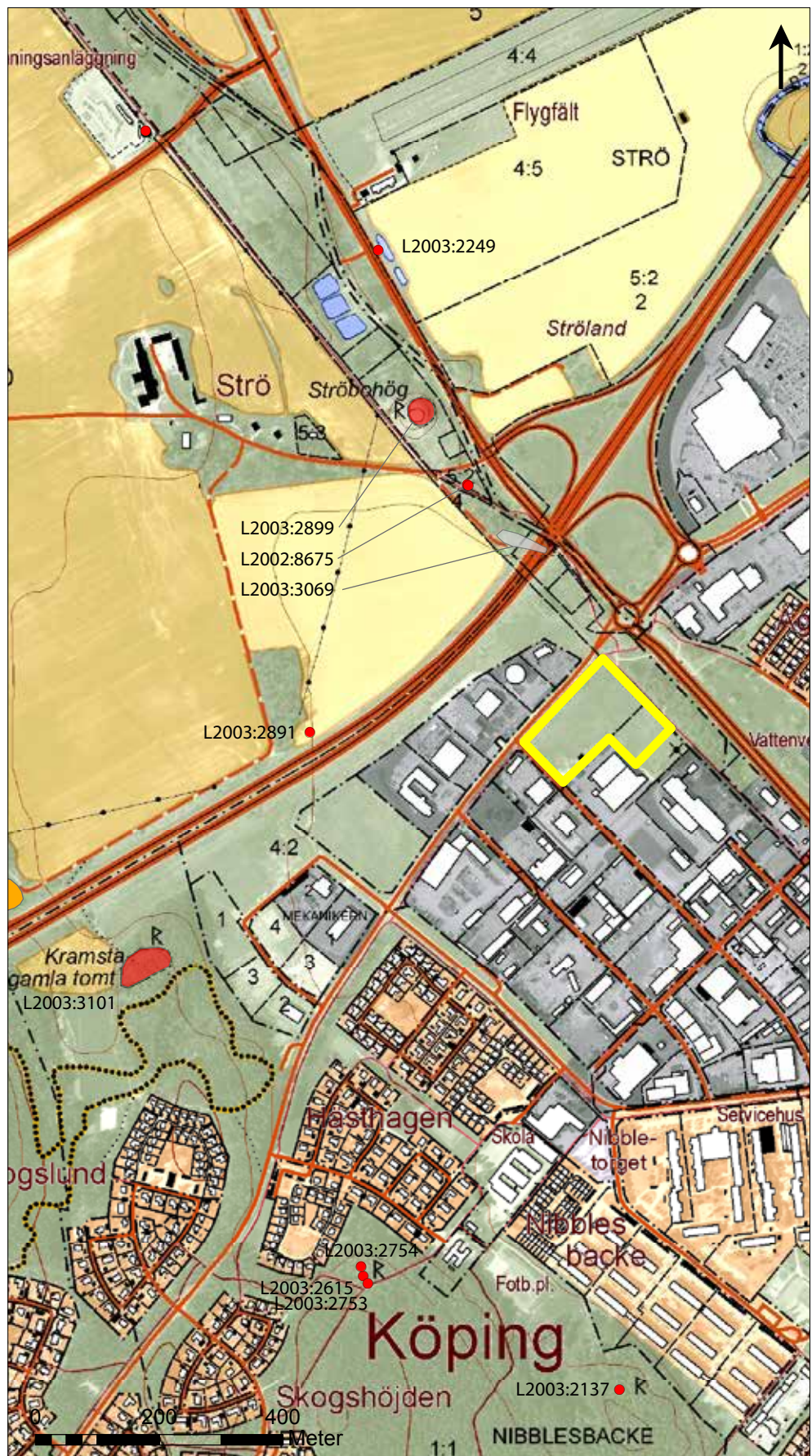
Figur 1. Utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten Spinnaren 6 och del av Spinnaren 4 i Köpings tätort och kommun. Anledningen var planerad nybyggnation. Utredningsområdet, som var beläget vid Köpingsåsen, uppgick till omkring 24 000 m². På och intill åsen finns en känd och omfattande fornlämningsmiljö, främst i höjd med utredningsområdet och norrut. Detta var anledningen till att Länsstyrelsen i Västmanlands län begärde och beslutade att en arkeologisk utredning skulle föregå myndighetens tillståndsprövning. Utredningen betalades av Spinnfast AB.

Utredningen bestod av kart- och arkivstudier samt sökschaktning med grävmaskin. Fältarbetet genomfördes den 9–10 mars 2020. 34 sökschakt grävdes med grävmaskin, schakten fördelades jämt över utredningsområdet i den mån det var möjligt. Schakten återfylldes.

Enligt äldre kartor har utredningsområdet bestått av ängsmark. Från tidigt 1900-tal har marken brukats som åkermark. Inget av antikvariskt intresse framkom.

Figur 1. Fastighetskartan kompletterad med registrerade lämningar. Utredningsområdet är markerat med en gul figur. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Ärendet

Spinnfast AB avser att bebygga fastigheten Spinnaren 6 och del av Spinnaren 4 inom Nibbles industriområde i Köpings tätort och kommun. I närområdet har förhistoriska gravar undersökts och dokumenterats. I ett utvidgat närområde finns manifesta lämningar i form av storhögen Ströbohög, kungsgården Strö och fornborgen Skoftesta skans. Mindre manifesta lämningar, men väl så betydelsebärande, förekommer också som fossil åkermark, gravar och gravfält.

Av den anledningen beslutade Länsstyrelsen i Västmanlands län om en arkeologisk utredning. Syftet var att ta reda på om fornlämningar berördes av arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa eventuellt nyupptäckta fornlämningar inom ett omkring 24 000 m² stort utredningsområde. Utredningen bestod av kart- och arkivstudier (etapp 1) samt sökschaktning med grävmaskin (etapp 2).

Resultaten från utredningen ska kunna användas av Länsstyrelsen vid deras fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Natur- och kulturmiljö

Utredningsområdet är beläget inom Nibble småindustriområde i Köping stads nordvästra del. Höjden över havet är cirka 10 meter. Närområdet präglas dels av den moderna kommunikationsleden E18 som skär genom landskapet i öst–västlig riktning, dels av den naturliga kommunikationsleden Köpingsåsen som löper i nord–sydlig riktning. Köpingsåsen har använts som färdväg sedan minst äldre järnålder.

I Köpingsområdet finns ett stort antal förhistoriska fornlämningar, i synnerhet från yngre järnålder, med koncentration till trakterna norr och väster om Köping. Nordväst om utredningsområdet ligger kungshögen Ströbohög, från järnåldern, och kungsgården Strö, med medeltida ursprung. Ströbohög var redan under järnåldern en manifest lämning. Under slutet av 1800-talet ”förstorades” den då övriga delar av Köpingsåsen kring högen schaktades bort. Mellan Ströbohög och utredningsområdet, i höjd med E18, har ett gravfält med ett tjugotal gravar från vendel- och vikingatid undersökts (1920-tal). Mellan detta gravfält och Ströbohög undersöktes 2010 två gravar (stensättningar) som daterades till vikingatid (Karlenby 2011). Dessa gravar och gravfält utgör de sydligast kända gravarna på Köpingsåsen, som är känd för sina talrika gravfält. Den södra delen av åsen i höjd med Köping är kraftigt urschaktad och därför är kunskapen om förhistoriska gravsättningar här låg till obefintlig. Staden Köping omnämns tidigast i bevarade historiska källor 1257 medan de äldsta beläggen för urbaniseringskriterier, till exempel stadssigill, är från 1300-talet.

Utmed Köpingsåsen, 2,5 km norrut från utredningsområdet, har delar av ett flatmarksgravfält i åkermark grävts ut i samband med att länsväg 250 skulle breddas. Över trehundra gravar från förromersk järnålder dokumenterades (Wikborg & Ählström 2005). Ett gravfält med sjutton gravar från vendeltid undersöktes väster om utredningsområdet, vid Kramsta nära fornborgen Skoftesta skans, i samband med att E18 byggdes (Wilson 1998).

Figur 2. Västra delen av utredningsområdet före sökschaktning.

Figur 3. Östra delen av utredningsområdet före sökschaktning.

Figur 4. Del av närmiljön. Till höger om den grå byggnaden ans storbögen Ströbobög.

Figur 5. Storbögen Ströbobög centralt i bild bakom restaurangskylten.

Metod och genomförande

Kartstudien bestod av en genomgång av geometriska avmätningar över Kalltorp och Strös ägor samt häradsekonomiska och ekonomiska kartan, som Lantmäteriet tillhandahåller. Därtill studerades SGU:s jordarts- och strandlinjekartor. Kartorna rektifierades för att tolka markutnyttjande samt lokalisera och datera bebyggelse eller andra anläggningar.

Arkivstudierna omfattade genomgångar av Ortnamnsregistret (SOFI), Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (Fornsök) och Antikvarisk-topografiska arkiv, Statens historiska museums Tillväxten samt Västmanlands läns museums digitala arkiv. Arkivstudierna syftade till att lokalisera fornlämningsförekomst genom uppgifter om lösfynd.

Länsstyrelsen bedömde att cirka 3% av hela utredningsområdet skulle sökschaktas. Totalt grävdes 34 sökschakt med en sammanlagd yta på omkring 900 m². I utredningsområdets norra halva, närmast Köpingsåsen, grävdes schakt med dubbel skopbredd, omkring 3 meter. I dess södra halva grävdes schakt med en skopbredd (1,6 meter). Längden var i snitt 10 meter och djupet 0,30–0,40 meter. Delar av utredningsytan var vid fältarbetet inte tillgängliga för sökschakt då marken var mycket vattenmättad. Vissa delar stod helt under vatten. Schakten förlades dock jämt över utredningsområdet i den mån detta var möjligt. Alla schakt mätes in med handburen GPS (Trimble Juno) och redigerades i efterhand.

Samtliga schakt fylldes igen efter slutförd utredning. Då många av schakten var vattenfyllda upp till grässvålen var återfyllandet mer komplicerat än normalt.

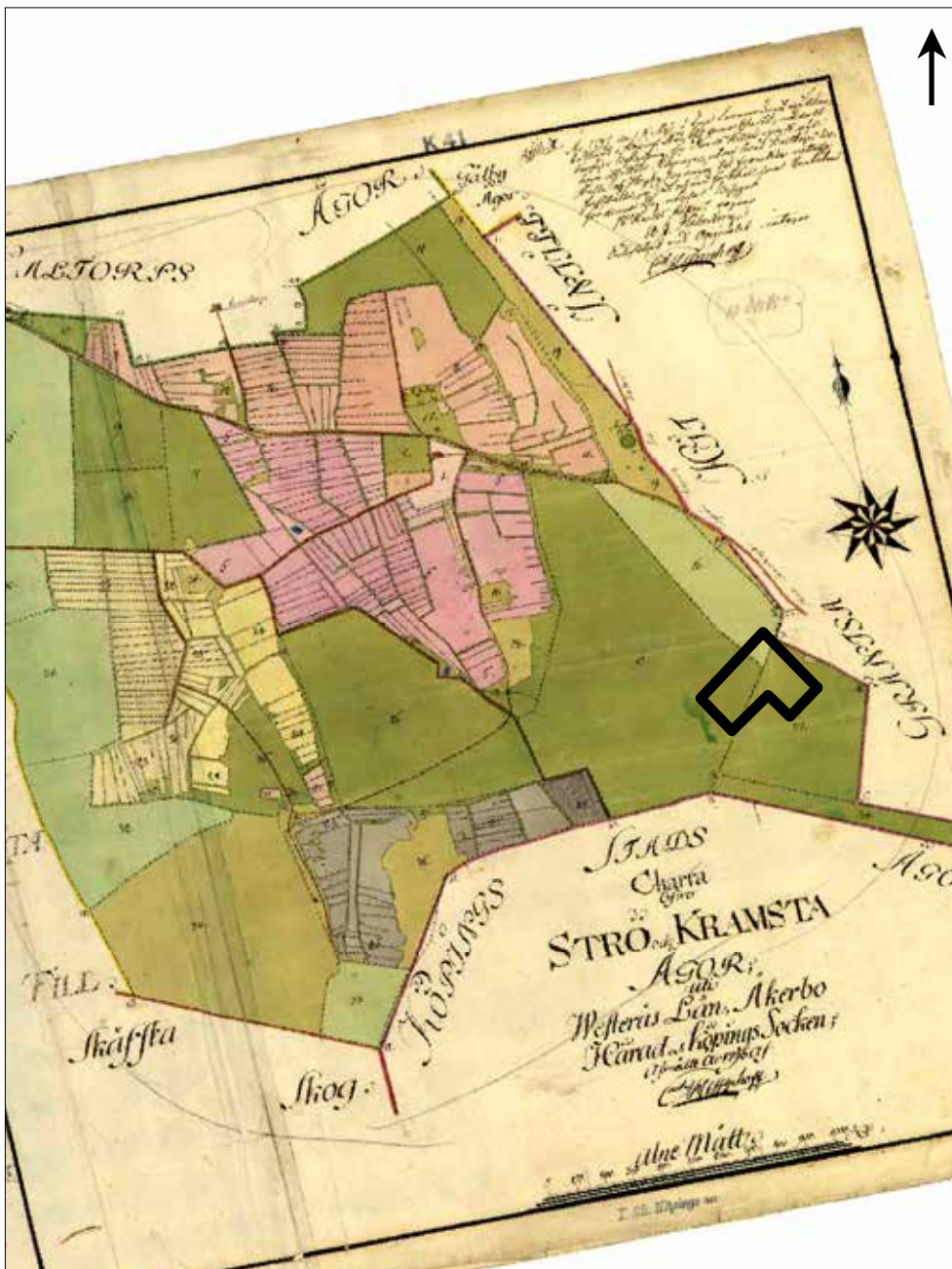

Figur 6. Exempel på hur vattenmättad marken var.

Resultat

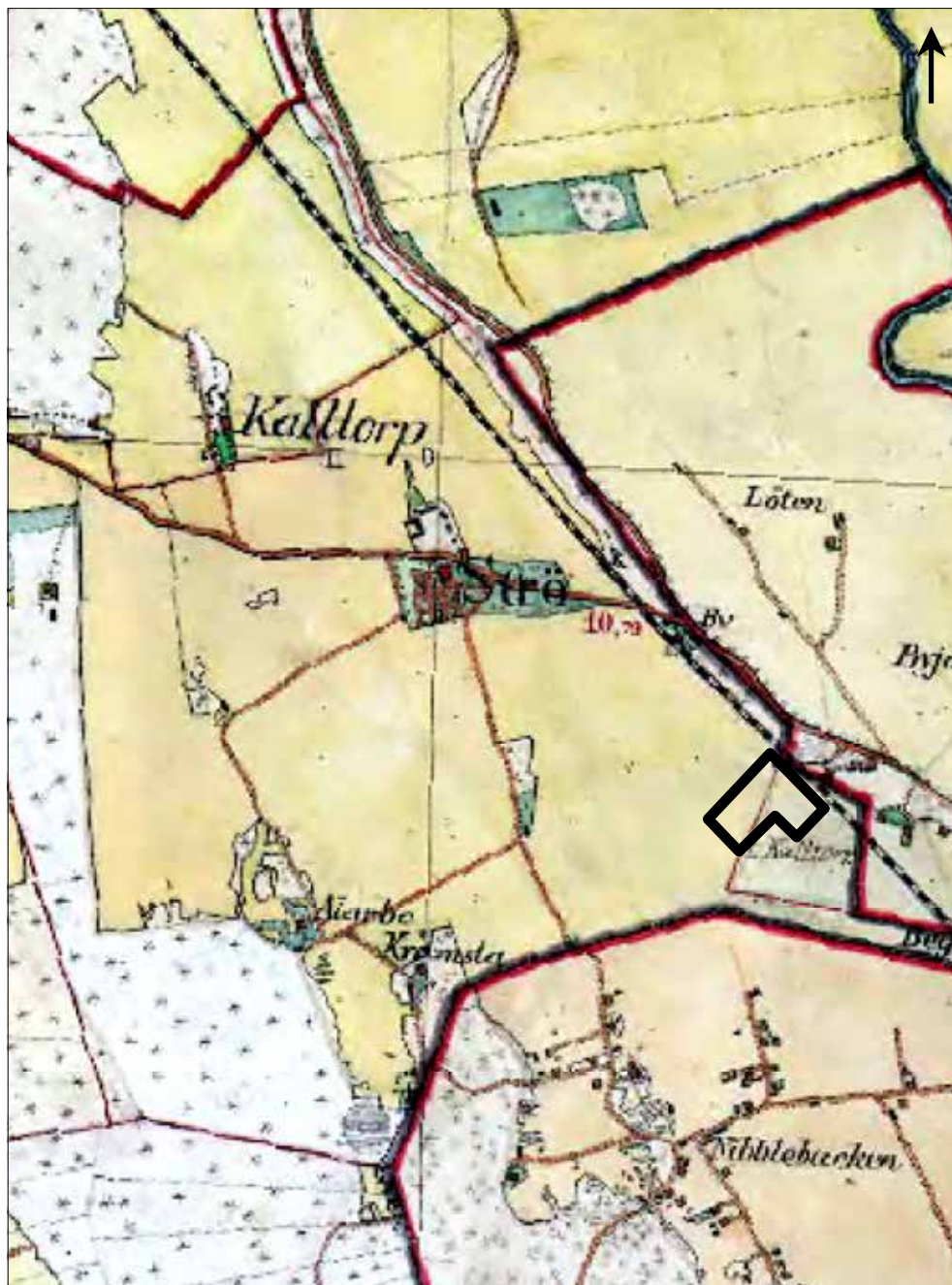
Etapp 1

Utredningsområdet har under 1700-talet tillhört två olika ägor – Kalltorp och Strö. Enligt en geometrisk avmätning över Kalltorp från 1704 var den östra halvan av utredningsområdet en del av Kalltorps friliggande ängsmark, över en kilometer från bytomten. Mellan Kalltorp och dess friliggande ängsmark låg Strö gård. Enligt en avmätning och gränsbestämning från 1797 uppges att Strös ägor kallas ”Storängen” och Kalltorps för ”kronhage.”

Figur 7. Utdrag ur 1797 års karta över avmätning och gränsbestämning över Strö gårds ägor, kompletterad med utredningsområdet. Notera förhållandet till Ströbohög och Kalltorp. Skala 1:15 000.

På en arealavmätning över Kalltorps ägor från 1842 har den planerade sträckningen för KURJ-banan skissats in med blyerts direkt utanför utredningsområdets nordöstra begränsning. På häradsekonomiska kartan från 1905–1911 är järnvägen byggd och öster om järnvägen, på åsen, finns en byggnad markerad. Ängsmarken är uppdelad. Marken är fortfarande delad mellan Kalltorp och Strö. Även på den ekonomiska kartan från 1962 är åkermarken uppdelad mellan Kalltorp och Strö. Vid utredningsområdets norra spets, på andra sidan järnvägen, finns en markering för byggnad med trädgård.

Figur 8. Utdrag ur häradsekonomiska kartan från 1905–1911, kompletterad med utredningsområdet. Skala 1:10 000.

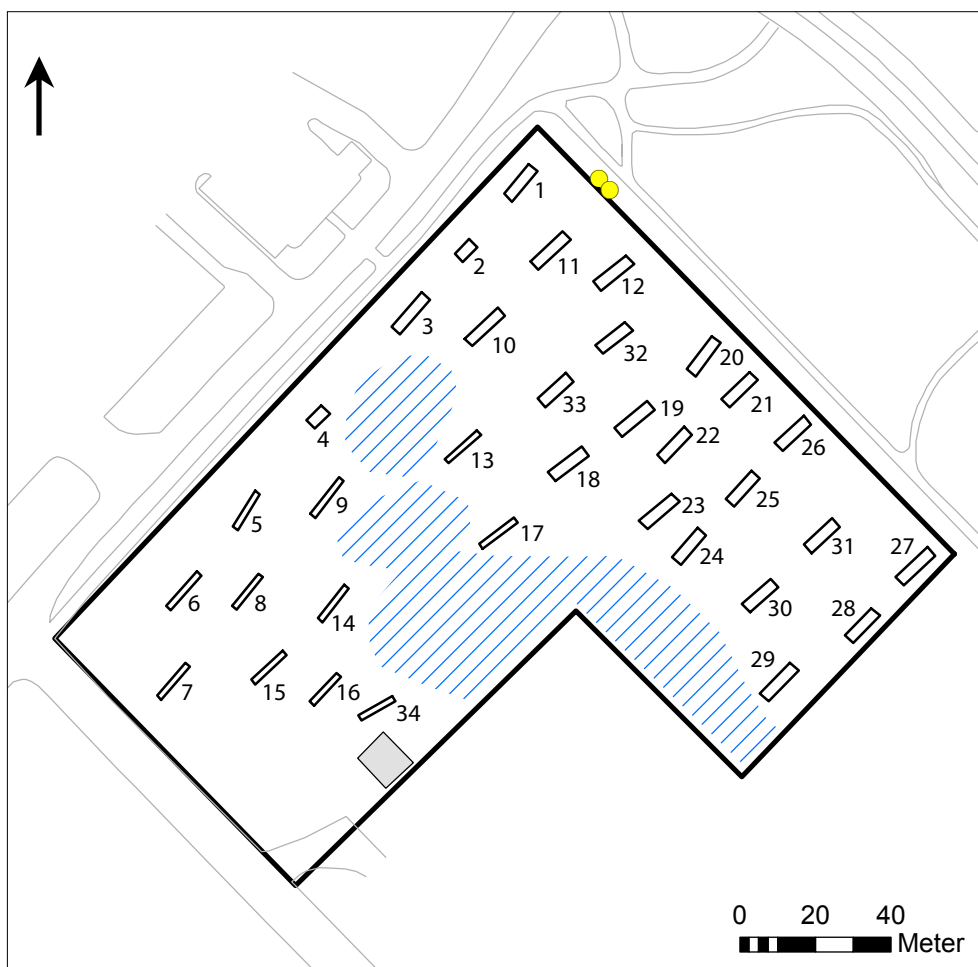
Ettapp 2

Totalt grävdes 34 schakt med en sammanlagd öppnad yta på omkring 900 m². Utanför utredningsområdets nordöstra gräns fanns två grindstolpar som visade en infart till ängsmarken.

Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Utvärdering

Utredningen har genomförts enligt undersökningsplanen.

Figur 9. Schaktplan. Skala 1:2 000.

Teckenförklaring

- Grindstolpe
- Schakt
- Vatten
- Byggnad
- UO

Figur 10. Grindstolpar och järnram till grind visar var en infart till ängs- och åkermark har varit.

Figur 11. Schakt sett från utredningsområdets sydvästra del.

Figur 12. Översikt över utredningsområdet från norr.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäterimyndigheternas arkiv

- Köpings socken. Kalltorp nr 1. Geometrisk avmätning 1704.
- Köpings socken. Strö nr 1–3. Avmätning och gränsbestämning 1795.
- 19-KÖP-88. Strö. Arealavmätning 1780.
- 19-KÖP-103. Strö. Arealavmätning 1797.
- 19-KÖP-174. Kalltorp. Arealavmätning 1842.

Rikets allmänna kartverks arkiv

- Köping J112-73-9. Häradseconomiska kartan 1905–1911.
- Bro J133-10G9b64. Economiska kartan 1962.

Tryckta källor

- Karlenby, L. 2011. *Gravar vid Ströbobög*. Västmanland, Köpings socken och kommun, fastigheten Strö 4:12, del av gravfältet 86:1. Arkeologisk för- och slutundersökning. Arkeologgruppen AB. Rapport 2011:11.
- Wikborg, J. & Åhlström, J. 2005. *Väg 250. Holmsmalma–Gålby. Ett gravfält och en boplatz från järnålder samt en hög från yngre järnålder*. Särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 102, 254 och 287. Holmsmalma S:1 och 1:19, Gålby 3:1, 3:18 och 3:19 samt Malma prästgård 1:1. Köping och Kolsva socknar. Västmanland. Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen. Rapport A 2004:A13.
- Wilson, L. 1998. *E18 Köping–Arboga. Gravar och boplatser*. Arkeologisk undersökning. Köpings stad m.fl. Västmanland. UV Uppsala, Riksantikvarieämbetet. Rapport 1997:55.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM20014
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-6695-2019, 2020-02-06
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202000270
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	9–10 mars 2020
<i>Exploateringsyta:</i>	24 000 m ²
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Köping
<i>Socken:</i>	Köping
<i>Fastighet:</i>	Spinnaren 6 och del av Spinnaren 4
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6598030/Y554820 (SV hörnet)
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS Trimble Juno
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.